

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (НА РІВНІ ЛЕКСИКИ І ФРАЗЕОЛОГІЇ)

Єрмоленко С.І.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри української мови
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

Дуднік К.О.

студентка філологічного факультету
Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

Актуальність нашого дослідження полягає в тому, що реформа загальноосвітніх закладів, змушує вчителів української мови шукати нові підходи до навчання й виховання школярів. Нова українська школа, яка змінює традиційні погляди на навчання, пропонує, окрім стандартних уроків, використовувати інноваційні технології, щоб навчання для школярів було цікавим і сучасним. Тому *метою* нашого дослідження буде визначення комунікативної компетентності учнів 5–6, 10–11 класів на уроках української мови з питань лексики і фразеології. Відповідно цього ми ставимо такі *завдання*: 1) розібратися в поняттях компетенція і компетентність; комунікативна компетенція чи компетентність; мовна, мовленнєва, предметна компетенція; прагматична компетентність; 2) описати інноваційні технології, які пропонуються сучасними вченими-педагогами й лінгвістами; 3) підбити підсумки щодо сучасного стану комунікативної компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Питаннями комунікативної компетентності учнів цікавилися такі вчені-методисти й лінгвісти як Л. Мацько, О. Семенов, Г. Передрій, Л. Скуратівський, Г. Шелехова, Я. Остаф, Н. Бондаренко, А. Ярмолюк, О. Мельничайко, С. Єрмоленко та інші.

Якщо посилатися на «Словник-довідник з української лінгводидактики», то комунікативна компетенція – це «здатність користуватися мовою залежно від ситуації, особлива якість мовленнєвої особистості, набута в процесі спілкування або спеціально організованого навчання» [1, с. 70]. Комунікативна компетенція (за цим словником-довідником) містить мовну, мовленнєву, предметну компетенції й прагматичну компетентність. Мовленнєва компетенція передбачає вміння застосовувати знання мови на практиці й вміння користуватися мовними одиницями. Мовна компетенція передбачає знання одиниць мови та правила їх поєднання. Предметна компетенція передбачає вміння на ґрунті активного володіння загальною лексикою відтворювати в свідомості картину світу. Прагматична компетентність передбачає здатність здійснювати мовленнєву діяльність, яка зумовлена комунікативною метою, тому вибір необхідних форм, типів мовлення відбувається з урахуванням функціонально-стильових різновидів мовлення. Нині не існує єдиної думки щодо понять «компетентність» і «компетенція», тому ми згодні з авторами «Словника іншомовних слів», що *компетенція* – це «1) коло повноважень якогось органу чи посадової особи; 2) проблема, про яку в кого-небудь багато інформації, що дає йому змогу фахово її розв'язати», *компетентність* – «1) авторитетність, обізнаність; 2) володіння компетенцією 1)», тому *компетентний* – це «1) правосильний; 2) той, що знає, володіє необхідною інформацією, авторитетний у чомусь, наприклад, компетентна думка» [2, с. 541]. Тому ми послуговуємося терміном «комунікативні компетентності».

Означена проблема цікавила багатьох учених, серед яких і С. Єрмоленко, яка стверджує, що «перед учителями української мови нині стоїть завдання не просто дати учням відповідні знання, а й виховати національну мовну

особистість, здатну комунікативно виправдано користуватися всіма мовними засобами в різних мовленнєвих ситуаціях (компетентнісний підхід)» [3, с. 103].

Із сказаного, ми можемо підсумувати, що на уроках з лексики й фразеології в 5–6, 10–11 класах доречно запропонувати комунікативні вправи О. Мельничайко, які передбачають роботу з текстом, а тому пропонують такі завдання: *поміркуйте, уявіть ситуацію, продовжіть діалог*. «Пропоновані тексти – це розповіді про можливі або реальні випадки з життя. Вони мають спонукати дітей до роздумів, до обміну думками як зі своїми ровесниками, так і з дорослими» [4, с. 3]. Наприклад, *комунікативна вправа «Українська вишиванка»*. Прочитайте діалог. Продовжіть його. Спробуйте знайти синонім до використаних вами слів. Зразок: *тренд* – синоніми до нього *напрямок, тенденція в моді*. Діалог: – *Як ти, Петрику, вважаєш, українська вишиванка – це символ чи модний тренд?* – *Я думаю, що модний тренд...*

У підручнику «Українська мова. 5 клас» Н.В. Бондаренко, А.В. Ярмолюк (2005) [5, с. 166–212] передбачені такі комунікативні вправи до теми «Лексикологія. Фразеологія»: 1) послухайте, потім прочитайте текст; до якої групи лексики належить переважна більшість слів тексту? на позначення яких предметів вони вживаються?; 2) розгляньте другий форзац підручника; найменування яких предметів і явищ відображає власне українська лексика? Значення незнайомих слів з'ясуйте за тлумачним словником; підготуйте усну розповідь за таблицею на форзаці і поданим теоретичним матеріалом про власне українську лексику; в якому стилі ви будуватимете своє висловлення?

У підручнику «Рідна мова. 6 клас» Г.Р. Передрій, Л.В. Скуратівський, Г.Т. Шелехова, Я.І. Остаф [6, с. 20–40] містяться й лінгвістичні ігри. Наприклад, лінгвістична гра: *впишіть по горизонталі слова іншомовного походження – синоніми до поданих визначень, і тоді у виділеному вертикальному рядку ви прочитаєте приголосні, після яких у загальних назвах пишеться и. виграє той, хто першим правильно виконає завдання*. Або лінгвістична гра: *подані слова іншомовного походження замінити українськими синонімами. Виграє той, хто першим правильно виконає завдання*.

Цікавими є «Розробки уроків з української мови для 5 класу» О. Рудницької [7, с. 287–289]. У запропонованих уроках авторка пропонує такі комунікативні вправи: складання міні-опису, асоціювання, синонімічні хвилинки, робота з тлумачним словником, робота з міні-текстом, творча робота на основі тексту. Опишемо кожний із них. *Асоціювання*: з чим асоціюється у вас село? Запишіть відповідні іменники. *Складання міні-опису*: складіть невеликий художній опис лелеки, використовуючи епітети, порівняння, пестливі слова й інші засоби виразності.

Синонімічна хвилинка: Діалог: – *А знаєш, як у нас у селі називають лелеку?... бузько!* – *А я знаю й інші назви. Наприклад...* Доберіть синоніми до слова *лелека*. За потреби скористайтеся словником синонімів (*бусел, боцян, черногуз, жабоїд, гайстер* тощо).

Робота з тлумачним словником: Яка ж відмінність між однозначними й багатозначними словами? Що таке переносне значення слова? *Робота з міні-текстом*: прочитайте текст. Виконайте післятекстові завдання. *Творча робота на основі тексту*: запишіть текст по пам'яті або перекажіть його, змінюючи особу оповідача.

У 10–11 класах у профільному класі [8, с. 74–76] вивчаються такі теми «Лексикологія і фразеологія української мови»: уживання слів у переносному значенні, синонімів, антонімів, омонімів у текстах різних стилів; терміни й професіоналізми; філологічні, лінгвістичні, літературознавчі терміни; фразеологія художнього мовлення, наукова, публіцистична, офіційно-ділова.

Отже, ми можемо підвести такі підсумки, що вивчення лексики й фразеології останнім часом здійснюється з урахуванням комунікативної компетентності (мовна, мовленнєва й предметна компетенції й прагматична компетентність). Комунікативну компетентність учнів найкраще посилюють інноваційні технології, а саме використання комунікативних вправ (складання міні-опису, асоціювання, синонімічні хвилинки, робота з тлумачним словником, робота з міні-текстом, творча робота на основі тексту), а також лінгвістичних ігор.

Список літератури:

1. Словник-довідник з української лінгводидактики: Навчальний посібник / Кол. авторів за ред. М. Пентилюк. Київ : Ленвіт, 2003. 149 с.
2. Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінологічних сполучень / Уклад. Л.О. Пустовіт та ін. Київ : Довіра, 2000. 1080 с.
3. Єрмоленко С.І. Методика навчання лексики та фразеології на засадах лінгводидактичного принципу наступності. *Науковий вісник Мелітопольського державного педагогічного університету. Серія: Педагогіка*. 2016. № 2 (17). С. 103–109.
4. Мельничайко О.І. Рідна мова. Комунікативні вправи: Навчальний посібник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. 48 с.
5. Бондаренко Н.В., Ярмолюк А.В. Українська мова: Підруч. для 5 кл. Київ : Освіта, 2005. 272 с.
6. Рідна мова: Підруч. для 6 кл. / Г.Р. Передрій, Л.В. Скуратівський, Г.Т. Шелехова, Я.І. Остаф. Київ : Освіта, 2003. 254 с.
7. Рудницька О.Б. Розробки уроків з української мови для 5 класу: навч. посіб. Київ : Дивослово, 2014. 304 с.
8. Українська мова. 10–11 класи: Програма для профільного навчання учнів загальноосвітніх навчальних закладів. Філологічний напрям (профіль – українська філологія): профільний рівень / Уклад. Л.І. Мацько, О.М. Семенов. Київ : «Грамота», 2011. 135 с.

Тематика: Педагогічні науки

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ – БУДІВЕЛЬНИКІВ

Єршова Л.В.

Прилуцький агротехнічний коледж,
старший викладач вищої кваліфікаційної категорії